

Sociologija sela i grada H. Lefebvrea

Dr Cvetko Kostić

Francuski sociolog Henri Lefebvre je i u svojoj sopstvenoj zemlji bio dugo vremena osporavan. Mnogi su u njemu gledali samo ideologa koji je dva puta skrenuo na sebe pažnju javnosti. Prvi put to je bilo posle drugog svetskog rata, kada se on trudio da i mimo staljinističkog pravca dâ jednu »otvorenu sliku« marksizma, da ga oslobodi od svih okova koje mu je namekala zvanična ideologija. Drugi put je svratio na sebe pažnju javnosti kada je u maju 1968. godine počeo veliki studentski pokret. Činjenica je da su pokretači bili studenti sa fakulteta u Nanterreu, da su njegove ideje i stavovi u tom pokretu odmah u početku bili naglašeni, ali da se vremenom sve manje čuo njihov odjek.¹

Uporedo s ideološkim raspravama on se obraćao i nauci, a počeo je od analize svakidašnjeg života u selu i gradu.² Pošto je ispitao razne probleme koje sa sobom donosi društveni život u selu i gradu, on se revnosno bacio na izučavanje načina da se postojeće suprotnosti prevaziđu i da se zasnuju nova naselja koja bi bolje od postojećih odgovarala stvarnoj prirodi čoveka. Pri tome se naročito trebalo boriti protiv raznih oblika otuđenja koje savremeni život u gradu nameće čoveku i društvu. Uporedo s ovim on je dao nekoliko izvanrednih priloga iz metodologije socioloških proučavanja.

Ovim ćemo redom analizirati njegovo delo. Prvo ćemo prokomentarisati radove iz sociologije sela i sociologije grada, a zatim radove koji se odnose na metodološke probleme. Tek posle takve analize moći će se videti Lefebvreov doprinos sociologiji sela i grada, kao i sociološkoj metodologiji.

I

Svoje poglede o empirijskim ispitivanjima i o njihovoj neophodnosti za stvarno bavljenje sociologijom H. Lefebvrea je počeo formirati posle zavr-

¹ Među njegovim radovima — obojenim ideološki ali sa naučnim pretenzijama — ističu se ovi: *Le matérialisme dialectique* (1939), *Marxisme et sociologie* (1948), *Lettres sur Hegel* (1951), *La pensée de Lénine* (1957), *Problèmes actuels du marxisme* (1958), *Marx philosophe* (1964), *Métaphilosophie* (1965), *La proclamation de la Commune* (1965), *L'irruption de Nanterre au sommet* 1968.

² I. Dovignaud, *Anthologie des sociologues français contemporaines*, Paris, 1970, p. 203.

šetka drugog svetskog rata.³ To je vreme kada se u francuskoj sociologiji i inače budi naučni interes za sociologiju sela i grada. S nešto drukčijih pozicija tome je pitanju pristupila čitava grupa sociologa.⁴ Ali Lefebvreov pristup ovom sociološkom fenomenu je znatno drukčiji; to je pristup jednog marksiste, ali marksiste koji je vaspitan na autentičnim izvorima marksizma: na klasičnoj ekonomiji, Hegelovoj filozofiji, socijalističkim idejama Francuske. Toj teorijskoj osnovi on je dodao praksu, osobito praksu sela. Nesklad je bio očigledan: po teoriji bi svetska revolucija trebala izbiti prvo u industrijskim zemljama, a u praksi je ona izbila u agrarnim; seljaci su prestali biti neutralni ili reakcionarni, kako je tvrdila marksistička teorija.⁵ Ovome treba dodati i probleme sociološke prirode — probleme agrarne reforme i zemljišne rente.

Počeo je sa utvrđivanjem predmeta sociologije sela (sociologie rurale). Lefebvre smatra da predmet sociologije sela obuhvaća tri problema: a) šire seoske zajednice (član, pleme i sl.), b) seosku zajednicu i c) porodičnu zajednicu u selu (porodica, zadruga, ruski dvor i sl.).⁶ Tome treba dodati i neke posebne probleme. Jedan od njih su i susedski odnosi (*relations de voisinage*), koji mogu biti različiti, ali u selu uvek imaju poseban značaj. Nadalje, predmet sociologije sela su: srodstvo, oblici nasleđa i evolucija kroz koju je prošla seoska zajednica. Poseban je problem socijalne klase u selu. Ovom je pitanju Lefebvre posvetio neke istraživačke radove (posebno je ispitivao sela u Toskani).⁷

Proučavanje ovoga složenog pitanja je ovde olakšano naročito stoga što su društveni odnosi stari i zasnovani na preciziranom zakupu (*mezzadria classica*), a o njima je sačuvano i mnoštvo dokumenata.

Na osnovi tih empirijskih istraživanja proizlazi da je struktura ruralnog društva Toskane vrlo složena. U njemu su zastupljene ove kategorije: razni preprodavci stoke (*sensali*) — 0,4%, nadničari (*bracianti*) — 60,9%, sitni sopstvenici (*petits propriétaires*) — 19,8%, sitni zakupci (*petits fermiers*) — 1,6%, zakupci kapitalisti (*fermiers capitalistes*) — 0,2%, činovnici i tehničari (*employés et techniciens*) — 0,6% i srednji i veliki posednici zemlje (*propriétaires fonciers*) — 1,5%. Prema tome ruralno stanovništvo nije nimalo homogeno, i izraz »seljačka klasa« je sasvim neprecizan.⁸

Za konstituisanje predmeta i metoda sociologije sela u Francuskoj naročito je značajan njegov rad iz 1953. godine o perspektivama ove nauke.⁹ U tom se radu polazi od činjenice da je društvo u selu veoma složeno, i da se od te činjenice treba poći prilikom njegovog proučavanja. Iz toga treba izvući i zaključke o *metodologiji* proučavanja ovoga društva.¹⁰ Između ostalog, upravo

³ Tada su se pojavile njegove studije: *Problèmes de sociologie rurale* (1949), *Les classes sociales dans les campagnes* (1951), *Perspectives de la sociologie rurale* (1953), *Théorie de la rente foncière et la sociologie rurale* (1956). To je vreme kada se pojavila i njegova doktorska teza *Les communautés paysannes pyrénéennes* (1954).

⁴ G. Friedmann (red.): *Villes et campagnes*, Paris, 1953, p. 119.

⁵ H. Lefebvre: *Du rural à l'urbain*, Paris, 1970, p. 9.

⁶ H. Lefebvre: *Problèmes de sociologie rurale*, op. cit., p. 28.

⁷ H. Lefebvre: *Les classes sociales dans les campagnes*, op. cit., p. 41.

⁸ H. Lefebvre: Op. cit., p. 51.

⁹ H. Lefebvre: *Perspectives de la sociologie rurale*, op. cit., p. 63.

¹⁰ H. Lefebvre: op. cit., p. 67.

u činjenici da je selo u Evropi *istorijska* tvorevina a u Severnoj Americi nije, treba tražiti razlike između američke i evropske sociologije sela.

I u ostalim radovima iz oblasti sociologije sela H. Lefebvre se bavio pojedinim važnim i naučno spornim pitanjima (zemljišna renta i sl.), nastojeći da u istraživanja unese istorijski pogled.

II

Vremenom se H. Lefebvre u svojim radovima sve više interesovao i za sociologiju grada (*urbaine sociologie*).¹¹

Pri tome on polazi od postavke da pravi »urbani život nije još počeo« i da već hiljadama godina selo i ruralni mentalitet dominiraju gradom, namećući mu svoje vrednosti, norme i svoje tabue.¹² To društvo je, kako nekada tako i danas, zasnovano na oskudici sredstava, na raznim vrstama bede i lišavanja. Savremeni grad je u materijalnom pogledu napredovao, ali u moralnom i intelektualnom on je zadržao mnogo od tradicionalnog mentaliteta ruralnog porekla. Zbog toga se pojavljuje dupla kriza: kriza sela i kriza grada, koje se smenjuju. Rešenje za tu dvostruku krizu je novi urbanizam i njegovo delo oličeno u novim gradovima, jer se tako unosi »novi život u gradove«.

U praksi se predlažu ova sociološka rešenja: zajednica susedstva, gradska zajednica, funkcionalni grad i novi grad.

Zajednica susedstva (*l'unité de voisinage*) se zasniva na prenošenju spontanijih odnosa tradicionalnih naselja (sela, varošica i sl.) na nove urbane aglomeracije. Ovde je osnovni problem prenošenje spontane *društvenosti* na kolektiv koji se tek stvara u novom naselju. Smatra se da se taj proces postiže podizanjem zajedničkih objekata kojima se služe susedni stanovni. To su ne samo zajednički komunalni uređaji već i zajednički prilazi, prolazi, dečja igrališta, perionice i sl. Ovde se, u smislu Durkheimove teorije o *organskoj* društvenosti, u kolektiv unose elementi te društvenosti u okvire *mehaničke* društvenosti. Već zbog toga se javlja velika opasnost da pojedinci i primarne grupe ne prihvate ovakvu spregu i da ostanu jedni drugima strani. Neka empirijska istraživanja zaista ukazuju na ove mogućnosti. Postavljaju se i još neki problemi, kao što su kolektivno održavanje zajedničkih institucija i sl.

Gradska zajednica (*la cité communautaire*) zasniva se na ideji uspostavljanja planirane društvenosti i humanih odnosa u gradu. Naselje se smatra kao celina za čiju su sudbinu zainteresovani svi stanovnici. Grad treba da je ograničenog obima i u njemu treba da se planira ne samo organizacija prostora već i organizacija rada i odnosa između delova grada i odnosi porodica. Optimalna veličina ovakvog naselja treba da bude oko 5.000 stanovnika, a odnosi među njima treba da su neposredni, da se svi među sobom poznaju i da participiraju u rešavanju opštih pitanja svoje gradske zajednice. Spontanost i društvenost u zajednici treba da su znatne, ali njih ne treba suviše veštački podsticati; treba ići postupno od mehaničke ka organskoj solidar-

¹¹ U toj je oblasti Lefebvre dao zapažena dela: *Le droit à la ville* (1968), *La vie quotidienne dans le monde moderne* (1968) i *La révolution urbaine* (1972). Pored toga je iz iste oblasti napisao i mnoštvo manjih radova: *Les nouveaux ensembles urbains* (1960), *Utopie expérimentale — pour un nouvel urbanisme* (1961), *Le bistrot-club, noyau de vie sociale* (1962), *La vie sociale dans la ville* (1962), *Introduction à l'étude de l'habitat pavillonnaire* (1967), *Quartier et vie de quartier* (1967), itd.

¹² H. Lefebvre: »Propositions pour un nouvel urbanisme«, *Architecture aujourd'hui*, Paris, 1967, no. 132, p. 84.

nosti u gradu. Samo se tim putem mogu zasnovati realni i humani odnosi u modernoj gradskoj zajednici.

Pristalice izgradnje ovakvih naselja ističu da iskustvo tradicionalnih sela i varošica pokazuje da su odnosi umerene spontanosti i društvenosti mogući, pa ih je moguće uspostaviti i u malim gradskim zajednicama. No pri svemu tome postavlja se nekoliko pitanja koja kvare optimizam pristalica ovakvih naselja. Pre svega iskustvo pokazuje da moderna tehnologija unosi i u tradicionalna sela i varošice promene koje razbijaju spontanost i društvenost ovih zajednica. To se isto, i to sa većom verovatnoćom, može dogoditi i u novim gradskim zajednicama u kojima socijalne odnose i društvenost treba tek uspostaviti. Pored toga ovako male gradske zajednice ne mogu ekonomski izdržavati izvesne važne kulturne ustanove: visoke škole, pozorište, bolje biblioteke i sl., pa su prinuđene da kulturno stagniraju. Tako se ovakve gradske zajednice i bez svoje volje zatvaraju u sebe i dovodi sebe u položaj *gettha* svoje vrste.

Funkcionalni grad (*la ville fonctionelle*), upravo zamisao o njegovoj izgradnji je plod napretka tehnike i sve većeg uticaja tehnokrata. Ovde se polazi od hipoteze da se empirijskim proučavanjem postojećih gradova i društva u njima mogu spoznati sve funkcije grada, teškoće na koje se nailazi u njihovom praktičnom ostvarenju, kao i odnosi pri kojima se te funkcije mogu optimalno vršiti. Na osnovi tih proučavanja može se izraditi model grada u kome će prostor, veze i strukture biti planirane i izgrađene na optimalan način i za pojedinca i za zajednicu. Ovome svemu treba pristupiti operacionalizovano, tj. konkretno i sa merom koja odgovara povezanosti čoveka i njegove sredine u gradu. Pri tome se posebno naglašavaju potrebe čoveka u potrošačkom društvu, pa se ističe da prilikom izgradnje grada osobitu brigu treba posvetiti odnosima stana i snabdevačkih centara, ulozi trgovine u gradu, odnosno »triju sredina«, tj. udaljenosti stana, radnog mesta i dokolice i sl. Ovakav grad je namenjen »čoveku organizacije«, kojemu su ideali materijalne prirode: što veći dohodak, savremeniji uređaji u stanu, komercionalizovana dokolica i otuđenost od javnih poslova. U takvom se gradu društvo neminovno atomizira, u njemu dominiraju tehnokrati koji imaju paternalistički odnos prema stanovnicima grada. Neposredna posledica izgradnje takvog grada jest *dosada* u njemu i apatija njegovih stanovnika prema svemu što ima *kolektivan* karakter.

Te mane bi se trebalo otkloniti ostvarenjem ideje o *novom* gradu.

Prototip takvog grada je *Fürttal* u Švajcarskoj. Njegovom podizanju su prethodila »kompleksna ekološka, ekonomska i sociološka istraživanja prirodne i društvene sredine u kojoj je nameravano da se ovaj grad podigne«. ¹³ U čitavom je ovom poduhvatu osobito bio značajan doprinos sociologa koji su ovom poslu pristupili na drukčiji način nego što se to do tada radilo. Zbog toga su njihovi naponi i zaključci — premda su kritikovani od nekih sociologa i filozofa — pionirske prirode i privlače pažnju urbanista i sociologa. ¹⁴

Izgradnji ovakve »eksperimentalne utopije«, kao što je vrsta *novoga* grada, treba pristupiti isključivo sa naučnih pozicija. Zbog toga prvo treba proučiti sve komponente *sredine* u kojoj će on biti smešten, osobito sastav tla, vodu, sastav vazduha i njegovo kretanje, mikroklimu, lokalnu proizvodnju,

¹³ *Die neue Stadt. Eine Studie für das Fürttal*, Zurich, 1959.

¹⁴ H. Lefebvre: *Du rural à l'urbain*, Paris, 1970, p. 130.

dosadašnji razvoj i socijalnu strukturu. Saradnja raznih nauka o prostoru i sociologije je za ovo neophodna, a podatke iz svih oblasti istraživanja po mogućnosti treba meriti i izražavati brojem. Ti podaci pokazuju stvarne sadašnje odnose u sredini u kojoj će se ostvariti »eksperimentalna utopija«. Nosioci nje ne izgradnje još prije toga treba da imaju *predstavu* o tome kakav novi grad žele da podignu; on je plod njihove imaginacije i čitav problem se sastoji u tome da se taj imaginarni model realizuje.

Pri tome se naglašava da je grad *zajednica* u kojoj postoji red i u kojoj njeni osnovni elementi moraju biti usklađeni u harmoniju, a to se postiže naučnim određivanjem odnosa tih socijalnih elemenata i prostora. Ličnost (*Einzel Mensch*) se udružuje u porodicu (*Fammmilie*); više porodica čine neposredno susedstvo (*Nachbarschaft*) i ono zauzima prostor od oko 0,9 ha sa oko 200 osoba na njemu; tri neposredna susedstva čine grupu susedstva (*Nachbarschaftsgruppe*) sa oko 600 osoba na 2,7 ha; nekoliko grupa susedstva čine *mali rejon* sa 1.800 stanovnika na 9 ha; više malih četvrti čine *rejon* grada sa 7.200 ljudi na 40 ha, a više rejona čini *novi grad* sa 30.000 stanovnika. Glavni elementi gradske zajednice treba da su postavljeni ne samo u hijerarhijski red već i da su integrisani u zajednicu na osnovi izvesnih *principa* (*Prinzip der Stufung, Prinzip der Uberschaubarkeit, Prinzip der Kernbildung*). Ti principi ne treba da budu neke apstraktne sheme, već treba da budu racionalizovani i strukturisani; oni treba da novom gradu pruže ravnotežu, stabilnost i automatsko reguliranje odnosa između njegovih delova.

H. Lefebvre ne poriče značaj ovih napora i eksperimenata, ali dodaje da ove napore treba usmeriti k izgradnji novoga grada, zasnovanog na novom urbanizmu. *Novi* urbanizam se zasniva na *novom* značenju pojma *humanizam*. To nije više stari humanizam, jer je taj *stari* ili *klasični* humanizam »umro« a ostala je samo njegova »mumificirana lešina«. To se najbolje videlo za vreme drugog svetskog rata kada su u ime takvog »humanizma« milioni ljudi satrveni. Štaviše, i sam taj termin treba izbegavati; on je ostao u modi samo još kod izvesnih intelektualaca »levičara«, koji nisu ni »*revolucionari ni otvoreni reacionari*«; ovim terminom oni »nazivaju takav kompromis«. ¹⁵ Zbog toga se sve više intelektualaca, osobito sociologa, okreće jednom *novom* humanizmu koji se zasniva na stvarnom socijalnom životu i želi da taj život učini lepšim i boljim. No ovaj humanizam to ne čini putem pustih želja i širenja sentimenta o ljubavi među ljudima, koja se ne može naučno dokazati, već teži da se to ostvari putem jasne zamisli o ovom sadržaju i putem određenih *intelektualnih* instrumenata, koje treba razraditi i sprovesti u život putem novog urbanizma. Glavni instrumenti za ovo jesu: transdukcija, eksperimentalna utopija, usklađivanje strukture, funkcije i forme grada, sistem značenja i primena u život nove teorije o povezanosti *vremena i prostora*.

Tome treba da odgovori humanistički grad.

Humanistički grad je još nerazrađena ideja i ideal izvesnih intelektualaca pristalica novog humanizma. On je još ideja zasnovana na »kritici postojećeg«, tj. savremenog grada, punog raznih rugoba, anomija i alijenacija. To je više jedna vizija onoga što bi grad trebao da bude, ali ta vizija nema još određene okvire, već su to samo želje kako bi trebalo da bude i čime bi trebalo da se inspiriše savremena izgradnja grada. Štaviše, neki teoretičari, kao npr. H. Markuze, znaju samo da osuđuju »lepru urbanizacije« i teške deformacije svega

¹⁵ H. Lefebvre: *Du rural à urbain*, Paris, 1970, p. 154.

humanog u gradu potrošačkog društva, dok H. Lefebvre govori o *dijalektičkom* humanizmu (*l'umanisme dialectique*) kojim treba da se inspirišu planovi izgradnje gradova, ali dodaje da je to samo hipoteza »skoro spekulativna«, pa ona čak ne može biti ni »uput za istraživanja sociologa«. ¹⁶ Ali ipak dodaje da je, primera radi, *igra* jedna veoma važna socijalna funkcija i da »ludički« elementi unose u društvo spontanost i osećanje zadovoljstva. Prema tome, grad u kome bi se odnosi zasnivali »spontano«, u kome bi se dalo što više prostora umetnosti, kulturi i igri, bio bi humaniji od onoga u kome to nije slučaj. Isti autor ističe i značaj izvesnih oblika spontane društvenosti, kao što su male kafane i trgovine, uglovi ulica na kojima se sastaju ljudi i sl.

Sve ovo treba da se zasniva ne samo na mašti već i na naučno utvrđenim činjenicama. Zbog toga se nameće i potreba konkretnih socioloških proučavanja zasnovanih na proverenim metodološkim postupcima.

III

Ranije se u sociologiji dosta upotrebljavao termin *društvo* za označavanje ljudske zajednice »kao jednog entiteta«, ali se od 1950. godine sve više napušta takvo shvaćanje i sve se više pored termina »društvo« upotrebljava još neki epitet koji ga bliže određuje. ¹⁷ Štaviše, sve se više napuštaju i epiteti »buržoasko«, »kapitalističko« ili »socijalističko« jer ne odgovaraju stvarnim prilikama, pošto razvoj proizvodnih snaga i organizacije rada sve više briše ideološke razlike između ovih društava. Ovo naglašavaju osobito sociolozi koji socijalizam shvataju »kao ubrzani metod industrijalizacije nerazvijene zemlje«. Zbog toga se sve više naglašava činjenica, da ne postoji *jedno*, već *više* društava, i da za razvijena društva, bez obzira na njihove ideološke razlike najbolje odgovara termin *industrijsko društvo*. U takvom društvu industrija je dominantna aktivnost stanovništva, a ukoliko se u takvom društvu više razvijaju *tercijarne* aktivnosti i raste nacionalni dohodak, industrijsko društvo prerasta u *postindustrijsko* društvo. Kao suprotnost industrijskom društvu pojavljuje se *agrarno* ili *ruralno* društvo, čiji značaj podvlače osobito neke ideologije (»kineski put«). ¹⁸

Zbog toga se problem svodi na podelu na dva osnovna tipa društva: urbano i ruralno, od kojih je prvo razvijeno i organizovano dok drugo nije. Kada upotrebljavaju termin »društvo« većina ranijih sociologa u stvari misli na urbano društvo, dok mlađi sociolozi upotrebljavaju i neke specifične epitete za njega da bi naglasili neku od njegovih bitnih osobenosti. Američki sociolozi upotrebljavaju i neke druge epitete da bi bliže označili probleme društva koje proučavaju. Tako su nastali termini: društvo *izobilja*, društvo dokolice i potrošačko društvo.

Razjašnjenju ovih i sličnih pojmova on je posvetio značajan deo svog rada, ¹⁹ kao što je i metodološkim pitanjima posvetio izuzetnu važnost.

Pre svega on je dao priloge vredne pažnje i u pogledu sociološkog metoda seoske zajednice (1953) i u pogledu objašnjenja u sociologiji (1955. i 1956) i naročito u pogledu metodologije proučavanja društva u gradu (1970). On je pošao

¹⁶ H. Lefebvre: *De rural à l'urbain*, Paris, 1970, p. 114.

¹⁷ H. Lefebvre: *La vie quotidienne dans le monde moderne*, Paris, 1968, p. 91.

¹⁸ H. Lefebvre: *La révolution urbaine*, Paris, 1970, p. 209.

¹⁹ H. Lefebvre: *op. cit.*, p. 218. i sl.

od pretpostavke da metodologija sociologije sela ima izvesnih osobnih crta, jer joj je i *predmet* proučavanja drukčiji od ostalih delova sociologije. Uostalom to pokazuje i analiza stanja metoda u današnjoj sociologiji sela.

Američki ruralni sociolozi se u svojim istraživanjima služe sa *complexité horizontale*. U Americi su farmeri kapitalistički preduzimači sa značajnim sredstvima i mašinama. Pored toga Amerika je zemlja »bez istorije« ili sa veoma kratkom istorijom seljaštva. U pogledu tehnike sovjetski su *kolhozi* i *sovhozi* slični svim ruralnim zajednicama, ali sa drukčijim društvenim odnosima. Sličnosti sa njima imaju i kooperative ne samo u zemljama »narodne demokratije« već i seoske kooperative u okolini Bolonje u Italiji, koje se nalaze pod uticajem komunista. S druge strane, ima i sela u kojima se istorijski moment u istraživanju nikako ne može zanemariti. U njima još žive mnogi arhaizmi i »sociološki fosili«, a takva su sela ne samo ona u mnogim *nerazvijenim* zemljama već i ona u Evropi. Ona se zbog toga moraju proučavati pomoću *complexité verticale*, tj. istorijski. Stoga i metodološki pristup proučavanju sela mora biti različit, što potvrđuje i sadašnja analiza radova o njima.

U mnogim delima američke ruralne sociologije opaža se »odsustvo istorije« i veliki uticaj statistike. Američki farmer je kapitalista sa usavršenom proizvodnom tehnikom, on obavlja poljoprivredne radove sa usavršenim mašinama i najamnom radnom snagom i može bar pola godine da živi izvan imanja u gradu. S druge strane i sovjetski su *sovhozi* i *kolhozi* sa isto tako značajnim udelom mašina u radu, a i njihova buduća naselja »agroroda« (agrovilles). Slično ovome u zemljama *narodne* demokratije susreću se sela u kojima je kooperativni pokret manje ili više napredovao.

U ostalom se svetu u selu sreće *complexité verticale*, tj. socijalne formacije razne starosti i različite strukture sa mnogo »društvenih fosila« u sebi. Na ovu istorijsku strukturu opaža se sve veći uticaj mašinizacije i hemizacije. tj. *complexité horizontale*.

Otuda i različit metodološki pristup ovim problemima. Na američkim je univerzitetima zastupljeno studiranje ruralne sociologije ali sa odsustvom osvrta na istoriju (l'absence de référence à une *histoire*). To najbolje potvrđuje analiza već objavljenih dela iz američke ruralne sociologije. Naprotiv, selo i seljaštvo u Evropi prošli su kroz više istorijskih perioda koji su ostavili neizbrisive tragove na njihov život.²⁰ Zbog toga naučni pristup proučavanja njihove stvarnosti mora biti drukčiji i sa drukčijom istraživačkom tehnikom.

Uzimajući sve ove momente u obzir, H. Lefebvre predlaže za proučavanje ruralnog društva »jednostavnu metodu« koja se sastoji:

a) od *deskripcije* upotrebljene sa »eksperimentom i opštom teorijom«. Ona obuhvata i »posmatranje sa učestvovanjem na terenu« i tehnike ankete (intervju, upitnik i statistiku);

b) analitičko-regresivnog metoda (*analitico-regressif*), tj. analiza stvarnosti i napor da se pojave datiraju (*dater*) a da se izbjegava neprecizno navođenje »arhaizma«;

c) istorijsko-genetičkog metoda (*historico-génétique*) kojim treba izvesti klasifikacije i *objasniti* procese.²¹

Pitanjima metoda klasifikacije i objašnjenja H. Lefebvre je stalno poklanjao izuzetnu pažnju.

²⁰ H. Lefebvre: »Perspectives de la sociologie rurale«, *Du rural à l'urbain*, Paris, 1970, p. 67.

²¹ H. Lefebvre: »Perspectives de la sociologie rurale«, *Du rural à l'urbain*, Paris, 1970, p. 74.

Tako je u diskusiji o metodu 1955. i 1956. godine živo učestvovao, naročito o problemu *objašnjenja* u sociologiji. U tom se pogledu u savremenoj sociologiji javljaju dve oprečne tendencije; prva polazi od čovjeka kao jedinstvenog bića, a druga od raznih društvenih institucija i isečaka živoga u društvu. Polazeći od suprotnih gledišta obe one žele da objasne isti fenomen.²² U oba slučaja vrebala opasnost ili da se »od drveta ne vidi šuma« ili »od šume drvo«. Zbog toga je potrebno istaći pojam *totaliteta* društva i čoveka. Već samo to pokazuje svu složenost ove problematike, koja se sastoji od četiri elementa: fizičkog, psihičkog, ekonomskog i socijalnog. Ove elemente ne treba mešati, ali ih ne treba ni potpuno odvajati. U krajnjoj liniji svi oni čine posebne stepene stvarnosti i nijedan od njih nije »ni isključiva, ni spoljašnja smetnja jedna za drugu, ni suprotna jedna drugoj, niti su pomešane; prema tome, nema mesta ni za isključenje, ni za isecanje, niti su za suprotstavljanje, niti zbrkane.«²³

Složenost i hitnost izgradnje novih gradova i novih urbanih odnosa zahteva od sociologa i uvođenje novih metodoloških postupaka.

Zbog hitnosti i značaja ovih promena na prvom se mestu postavlja pitanje definisanja i naučne upotrebe »intelektualnih instrumenata«, bez čega nema ni novog urbanizma ni novih gradova. To u prvom redu vredi za novi sociološki metod, jer bez novog metoda nema ni novog urbanizma. Taj novi metod je znatno izmenio i prilagodio stvarnosti ranije metodološke instrumente i uveo nove. Ti novi metodološki postupci su transdukcija i eksperimentalna utopija.

Transdukcija je intelektualna operacija koja se razlikuje od klasične dedukcije i indukcije. Pomoću nje se konstruiše jedan teorijski model kojeg je *moguće* izgraditi upotrebom informacija o stvarnim odnosima. Ona predstavlja jedan *feed-back* između teorijske zamisli i empirijski utvrđenih činjenica pri čemu se koriste modeli, komparacije i proverene hipoteze. Osnovni joj je zadatak da unese preciznost i invenciju i da utopiju o gradovima operacionalizuje i ostvari. Ovakav metodološki postupak dolazi do izražaja osobito prilikom planiranja gradova. Tu se prvo postavlja model grada koji se *želi* izgraditi, ali i koji je *moguće* izgraditi, pa tek pošto se ispituju realne mogućnosti te izgradnje pristupa se izvođenju postavljene zamisli pomoću preciznih operacija. U čitavom tom postupku zamišljeni i realni model grada se uslovljava i prožima kao u kibernetici *feed-back*. Ovim putem metafizičke utopije se mogu ostvariti putem eksperimentalnih utopija.

Eksperimentalne utopije su sociološka eksperimentisanja putem podizanja *novih gradova* u kojima se sa naučnih pozicija pokušava ostvariti humaniji odnos u urbanim zajednicama. Za razliku od starih utopista, koji su fantazirali o ljudskoj sreći u naseljima, ovi novi utopisti pokušavaju da unesu naučni duh u svoja predviđanja budućnosti. Tako su se razvile čitave oblasti ovih istraživanja u vidu *futureologije* i *prospektive*, pa se smatra da model budućih gradova treba da bude u skladu sa predviđenim razvojem globalnog društva i naučnih dostignuća. Pri tome je od bitnog značaja spoznaja odnosa *strukture, funkcije* i *forme*, jer su to tri osnovna intelektualna pristupa stvarnosti. No postavlja se i problem njihove upotrebne vrednosti, obima i validnosti te upotrebe i njihovih uzajamnih odnosa.

²² H. Lefebvre: »De l'explication en économie politique et en sociologie«, *Cahiers internationaux de sociologie*, Paris, 1956. vol. XII, p. 19.

²³ H. Lefebvre: »La notion de totalité dans les sciences sociales«, *Cahiers internationaux de sociologie*, Paris, vol. XVIII, p. 55.

Razvoj društva, osobito masovna proizvodnja i potrošnja, pojava *nove* radničke klase i druge savremene promene izazivaju duboke socijalne pokrete u gradu i njegovoj okolini: imigracije u grad, emigracije iz grada, koncentraciju i decentralizaciju stanovništva, socijalnu i ekološku segregaciju, pregrupisanje stanovništva, stvaranje novih aglomeracija itd. Zbog toga se postavlja teorijski i praktički problem *optimalne formule* veličine grada i pojedinih njegovih delova. Rešenje toga problema imalo bi neobično značajne teorijske i praktične posledice. Ali već sam pristup ovom problemu i davanje odgovora na njega postavlja pred sociologa prethodno teško pitanje: koliko se ovi problemi mogu operacionalizovati i egzaktno istraživati s obzirom da oni uključuju i problem *vrednosti*. Tu se onda neminovno upliću i ideologije. Oni koji zastupaju paternalističke ideje shvataju naselja kao kolektiv porodice i kao jednu celinu, pa će u tom smislu dati i planove za izgradnju grada, dok će pristalice individualizma težište staviti na pojedinca i daće prevagu podizanju »porodičnih zgrada« što će se neminovno odraziti na organizaciju prostora i svih drugih elemenata naselja.

Prema tome čitav se ovaj pristup dalje svodi na proveravanje varijacija između *mogućeg* i *realnog*, tj. između onoga što se želi i onoga što se može ostvariti. Na taj način izbegavaju se dve opasnosti: a) konstrukcija grada na osnovi čisto empirijskih podataka, i b) konstrukcija grada *a priori* kao ostvarenja neke apstraktne utopije bez konkretnih indikatora. To dalje znači da se taj postupak kreće između čistog empirizma i čiste teorije. To je prava *transdukcija* koja se ne može svesti ni na dedukciju ni na indukciju, samo se tako može konstruisati *mogući* objekt na osnovi realnih informacija.²⁴

Pri konkretnom rešavanju ovih problema *prospektiva*, tj. budući razvoj grada i regiona ima osnovni značaj. To dalje znači da *optimum* grada treba odrediti prema strategiji razvoja regionalnog i globalnog društva. Posle takvog pristupa problemu pristupa se konkretnom *planiranju* stanovanja. Tu se polazi od potreba koje treba da zadovolji jedna urbana aglomeracija, i to potreba pojedinca, porodice, susedstva i gradske četvrti, osobito u pogledu prostora, kulture, dokolice i sl.

Centralno pitanje u svemu jest *čovjek* i njegov svakidašnji život.²⁵

ZAKLJUČAK

H. Lefebvre je svakako značajno ime savremene francuske sociologije. On je dao i neprestano daje značajan doprinos sociologiji, osobito sociologiji sela i sociologiji grada.

Najplodniji deo njegove naučne aktivnosti pada posle drugog svetskog rata. Tada je on počeo svoj rad na sociologiji sela, nastavio sa ispitivanjem mnogih prelaznih oblika između sela i grada, da bi se u novije vreme ustalio na sociološkom proučavanju grada. Pri tome on za predmet svojih ispitivanja ne uzima neka sociografska pitanja, već se većinom bavi fundamentalnim problemima o odnosima i procesima u društvu savremenog grada. No on nije proučavao samo pozitivne oblike i procese u gradu već se posebno interesirao i o gradu budućnosti, čija će izgradnja i život u njemu biti inspirisani *novim humanizmom* i verom u čoveka.

²⁴ H. Lefebvre: *Le droit à la ville*, Paris, 1968, p. 44.

²⁵ H. Lefebvre: *La vie quotidienne dans le monde moderne*, Paris, 1968, p. 132.

Iako je osnova sa koje polazi sociologija *H. Lefebvre-a* nesumnjivo humana, upravo zbog toga ona ponekad dolazi u sukob sa stvarnošću i sa postojećim odnosima u društvu. Zbog toga se u njegovim delima opaža strogi *kritičar* postojećeg stanja i društvenih odnosa, ali i žestok protivnik odnosa koje savremeni kapitalizam nameće čoveku. Iako ponekad izgleda da su te kritike inspirisane određenom ideologijom, one se redovno zasnivaju na naučnim spoznajama.

Njegov je stil čist, misao jasna, a njegovo delo ne ostavlja čoveka ravnodušnim, iako se ponekad čitalac ne mora složiti sa autorom.

Summary

H. LEFEBVRE'S RURAL AND URBAN SOCIOLOGY

H. Lefebvre, a prominent name in modern French sociology, has made an important contribution to sociology, especially to the sociology of rural districts and the sociology of urban centres.

Lefebvre's scientific activity has been particularly fruitful since the Second World War when he began his work on rural and urban sociology, to concentrate on sociological studies of urban centres in more recent times. His studies do not deal with any particular socio-geographic questions but mostly with fundamental problems arising from the relations and processes in the society of modern urban centres. He does not study exclusively forms and processes in towns, but develops special interest in the town of the future whose development and life are to be inspired by a new humanism and belief in man.

Although Lefebvre's views no doubt rest on a humane basis, his sociology, for this very reason, sometimes conflicts with the reality and the existing relations in society. Thus his works reveal him as a sharp critic of the existing situation and social relations, and as a firm opponent of the relations imposed on man by contemporary capitalism. Although his criticism may sometimes appear to be inspired by a certain ideology, they are invariably based on scientific facts.

Marked by purity of style and clarity of ideas Lefebvre's works do not leave the reader indifferent although the latter need not agree with the author in every respect.

Резюме

СОЦИОЛОГИЯ ДЕРЕВНИ И ГОРОДА Г. ЛЕФЕВРА

Г. Лефевр — значительное имя современной французской социологии. Он внес значительный вклад в область социологии и в настоящее время его труды и достижения особенно в области социологии деревни и города имеют большое значение.

Самый плодотворный период его научной деятельности отмечается после второй мировой войны. В то время он начал изучать проблемы социологии деревни и продолжил исследовать многие переходные виды между деревней и городом, а в нынешнее время изучает социологические проблемы города. В своем исследовании он не ограничивается лишь определенными социографическими вопросами, а занимается в большей степени фундаментальными проблемами отношений и процессов в современном городском обществе. Он не изучал только положительные виды и процессы городской среды, его в особенности интересовало и будущее города, строительство которого а также и бытовых условий, будут вдохновляться **новым гуманизмом** и верой в людей.

В основе социологии **Г. Лефевра** лежит несомненно гуманизм и именно по этой причине он часто приходит в столкновение с окружающей обстановкой и отношениями имеющими место в обществе. Поэтому в его трудах встречается строгий критик действительного состояния и общественных отношений и в то же время жестокий противник отношений которые современный капитализм налагает на человека. Иногда кажется что его критики проникнуты определенной идеологией, но тем не менее они всегда обоснованы научными познаниями.

Его речь отчетлива, мысль ясна, а его труды привлекают читателя даже и в случае когда он не вполне согласен с автором.